

УПОВНОВАЖЕНИЙ Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008 E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua тел. (044) 298 7033

Міністерство охорони здоров'я України

ПОДАННЯ

Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

(згідно з частиною третьою статті 15 Закону України
«Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»)

Згідно зі статтею 101 Конституції України Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений) здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина.

На підставі статей 1, 19¹ Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» під час виконання функцій національного превентивного механізму відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання, працівниками Секретаріату Уповноваженого виявлено порушення прав людини у діяльності спеціальних закладів з надання психіатричної допомоги (далі – спеціальний заклад) при застосуванні примусових заходів медичного характеру (далі – ПЗМХ) та прогнозовано системні порушення прав пацієнтів, що можуть виникнути у зв'язку зі зміною моделі фінансування спеціальних закладів з надання психіатричної допомоги.

Примусові заходи медичного характеру є заходами кримінально-правового характеру та видом психіатричної допомоги відповідно до статті 92 Кримінального кодексу України, статті 19 Закону України «Про психіатричну допомогу». ПЗМХ застосовуються виключно до осіб, які є суспільно небезпечними, згідно з частиною 4 статті 503 Кримінального процесуального кодексу України. Відповідно до частини 8 статті 13 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», спеціальні заклади з надання психіатричної допомоги, в яких застосовуються ПЗМХ є місцями, які Уповноважений має право відвідувати з метою захисту прав осіб, які в них перебувають.

Діюча мережа спеціальних закладів становить 17 закладів охорони здоров'я (перелік затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України (далі – МОЗ) від 20.03.2018 № 516). Окрім того, у переліку закладів, затверджених наказом МОЗ, відсутні 4 заклади, у яких перебувають пацієнти, яким рішенням суду призначено примусові заходи медичного характеру. Перелік спеціальних закладів сформовано хаотично, без аналізу потреб населення у таких послугах. Наприклад, у місті Дніпро та селищі міського типу Глеваха здійснюють діяльність по два спеціальних заклади. Разом з тим в частині регіонів такі заклади відсутні, що свідчить про відсутність системного підходу до формування державної політики у сфері застосування примусових заходів медичного характеру.

Станом на 01.01.2023 кількість пацієнтів в спеціальних закладах з надання психіатричної допомоги становить 1516 осіб: у закладах зі звичайним наглядом – 603; посиленням наглядом – 299; суворим наглядом – 614 осіб. Також у порушення вимог статті 92 Кримінального кодексу України до 20 осіб застосовуються ПЗМХ у лікарнях, які не є спеціальними. При цьому, 41% всіх пацієнтів України перебуває у Дніпровській філії «Спеціальний заклад з надання психіатричної допомоги» державної установи «Інститут психіатрії, судово-психіатричної експертизи та моніторингу наркотиків Міністерства охорони здоров'я України».

Усе вищенаведене не відповідає Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1018, в частині створення структурованої, інституціонально організованої служби судової психіатрії.

Особливе занепокоєння викликає зміна моделі фінансування ПЗМХ, яка відбулась у 2023 році. До 2023 року ПЗМХ комунальні некомерційні підприємства фінансувалися за рахунок субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення підтримки окремих закладів та заходів у системі охорони здоров'я. З 2023 року ПЗМХ у комунальних некомерційних підприємствах фінансуються за рахунок програми державних гарантій медичного обслуговування населення (запланована вартість медичних послуг розраховується як добуток суми глобальної ставки на місяць та добутку ставки у розмірі 13151 гривня та кількості пацієнтів, яким надавач медичних послуг готовий здійснювати примусові заходи медичного характеру протягом місяця).

Через зміну фінансування ПЗМХ виникли ризики, що можуть призвести до системних порушень прав пацієнтів в спеціальних закладах:

фінансування закладу потрапляє у залежність від тривалості терміну перебування пацієнта;

викликає суперечність між інтересом закладу отримати більше фінансування та інтересом держави із захисту прав, свобод і законних інтересів осіб, які страждають на психічні розлади та перебувають в місцях позбавлення зв'язаних з рішенням суду.

інтерес закладу отримати фінансування може впливати на об'єктивність та неупередженість прийняття рішень лікарів про доцільність подальшого перебування пацієнтів у закладі;

може призводити до порушення прав пацієнтів на своєчасну виписку, необґрунтованого продовження термінів лікування з метою підвищення прибутків закладу охорони здоров'я;

порушує принципи надання психіатричної допомоги (додержання прав людини і громадянина, достатність заходів лікування);

не відповідає рекомендаціям Європейського комітету з питань запобігання катуванням (незалежність та неупередженість при прийнятті рішення про доцільність перебування пацієнта у закладі).

При реформуванні системи надання психіатричної допомоги, що наразі відбувається, прогнозуються позитивні зміни. Проте це може також призвести до порушення прав людини при застосуванні щодо неї ПЗМХ. Порядок функціонування госпітальних округів і госпітальних кластерів та встановлення їх меж, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2023 № 174, передбачає, що:

межами госпітального кластеру, в яких він функціонує, є район;

у госпітальному кластері визначається один кластерний заклад охорони здоров'я, який розташовується в адміністративному центрі району;

відділення психіатрії входить до Переліку мінімальних (базових) напрямів медичного обслуговування кластерного закладу охорони здоров'я.

Ці позитивні зміни дозволять децентралізувати стаціонарну психіатричну допомогу, дозволяють людям отримувати допомогу за місцем проживання, призведуть до відтоку пацієнтів із психіатричних лікарень, що відповідає Комплексному плану дій в сфері психічного здоров'я на 2013-2030 роки, схваленому сімдесят четвертою сесією Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я в рішенні ВНА 74(14). Водночас завдяки цим змінам заклади з надання психіатричної допомоги втратять пацієнтів та фінансування, тому ПЗМХ залишиться одним з постійних джерел фінансування цих закладів, що може призвести до масового порушення прав пацієнтів.

Керуючись статтею 101 Конституції України, статтями 13, 15, 19¹, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»,

ВИМАГАЮ:

1. Виконати Концепцію розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року, що була затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1018, та створити структуровану, сталу, інституційно організовану систему застосування примусових заходів медичного характеру.

2. Оцінити ризики та за необхідності переглянути існуючу модель фінансового забезпечення застосування примусових заходів медичного характеру в спеціальних закладах з надання психіатричної допомоги.

**Уповноважений Верховної
Ради України з прав людини**

Дмитро ЛУБІНЕЦЬ

Морозов Руслан 050 967 95 51

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав
людини
№6202.2/23/39.3 від 05.07.2023
КЕП: Лубінець Д. В. 05.07.2023 19:15
5FBB77F7B650371D04000000E88D010044560300